

The Seduction of Coherence and the Tyranny of Silence: Defoe, Coetzee, and Barthesian Reading

Hoda Niknezhadferdos^{ID}

¹ Instructor, Department of English Language Teaching, Ataturk Faculty of Education, Marmara University, Istanbul, Turkiye email: hoda.niknezhadferdos@marmara.edu.tr

Article Info

Article type:

Research article

Article history:

Received: 30 Oct. 2025

Received in revised form:
09 May 2026

Accepted: 15 July 2026

Published online:

Keywords:

Readerly text (Text of Pleasure),
Writerly Text (Text of Bliss),
scriptor,
Aporia,
Jouissance.

ABSTRACT

This article offers a comparative reading of *Robinson Crusoe* by Daniel Defoe and *Foe* by J. M. Coetzee through Roland Barthes' distinction between readerly and writerly texts, while distinguishing this framework from the opposition between *plaisir* and *jouissance* in *The Pleasure of the Text*. Taking the narrative coherence of *Robinson Crusoe* and the formal fragmentation of *Foe* as its starting point, it argues that a Barthesian approach shifts critical attention from colonial representation to the textual production of reading. Rather than functioning as a fixed structure of meaning, the text emerges as a dynamic site of signification shaped by narrative disruption, semiotic indeterminacy, and textual plurality. While Defoe's novel privileges continuity, interpretive stability, and moral legibility, Coetzee's foregrounds silence, deferral, and narrative gaps. The study concludes that this movement from readerly coherence to writerly openness transforms the reader's interpretive and ethical engagement with the limits of representation.

Cite this article: Niknezhadferdos, Hoda. "The Seduction of Coherence and the Tyranny of Silence: Defoe, Coetzee, and Barthesian". *Journal of Linguistic Studies: Theory and Practice*, Year (Vol.), ...-.....



© The Author(s).

Publisher: University of Kurdistan.

DOI: [10.22034/jls.2026.145253.1337](https://doi.org/10.22034/jls.2026.145253.1337)

Introduction

Roland Barthes' reconceptualization of textuality transformed literary theory by shifting attention from fixed meaning to reading as an active, often disruptive process. In *The Pleasure of the Text*, he distinguishes between the readerly text, which offers coherence and interpretive stability, and the writerly text, which resists closure and invites readers to participate in meaning-making. This distinction provides a useful framework for comparing Daniel Defoe's *Robinson Crusoe* and J. M. Coetzee's *Foe*. While *Robinson Crusoe* privileges narrative continuity, authorial control, and interpretive coherence, *Foe* rewrites and destabilizes this tradition through silence, absence, and narrative fragmentation. Rather than simply reading *Foe* as a postcolonial critique of Defoe, this article argues that Coetzee's rewriting also transforms how *Robinson Crusoe* itself is read, revealing that narrative coherence is both a source of readerly pleasure and a mechanism of textual authority.

A brief note of previous works

The relationship between J. M. Coetzee's *Foe* and Daniel Defoe's *Robinson Crusoe* has been examined primarily through postcolonial theory, intertextuality, and the politics of representation. While these approaches are essential, they do not fully address the present study's concern with the dynamics of reading, meaning production, and reader participation. Accordingly, this review is organized around three areas: Barthes' theory of the writerly text, reader-response approaches to textual meaning, and comparative studies of *Foe* and *Robinson Crusoe* focusing on narrative, intertextuality, and rewriting. This framework identifies the study's central gap: linking Barthes' readerly/writerly distinction to the reading experience of the two novels rather than reiterating postcolonial critiques. Although scholars have shown that *Foe* rewrites and destabilizes Defoe's narrative by questioning colonial ideology, authorship, representation, and textual authority, this article argues that Coetzee's rewriting also transforms the reader's engagement with *Robinson Crusoe*, revealing how narrative coherence functions as both a source of interpretive pleasure and a mechanism of textual authority.

Theoretical framework

Roland Barthes' theory of textuality provides a foundational framework for understanding the dynamic relationship between narrative authority, meaning, and the reader. Central to this framework is his distinction between readerly and writerly texts, first developed in *S/Z*. Readerly texts are characterized by structural coherence, interpretive stability, and relatively fixed meanings that encourage passive consumption. Writerly texts, by contrast, resist closure through fragmentation, indeterminacy, and textual gaps, inviting readers to participate actively in the production of meaning rather than merely receiving it (Barthes, 1974, pp. 4–5). In *The Pleasure of the Text*, Barthes extends this distinction by differentiating between *plaisir*, the satisfaction derived from recognizable cultural codes, and *jouissance*, the disruptive experience that unsettles interpretation and destabilizes the reader's position (Barthes, 1975, p. 14). Building on Barthes, postmodern theorists such as Linda Hutcheon and Brian McHale argue that metafiction, ontological uncertainty, and narrative instability shift readers from consuming meaning to actively constructing it, making the writerly text a defining feature of postmodern fiction.

Method

This study adopts a qualitative, comparative, and analytical approach based on close reading guided by practical criteria derived from Roland Barthes' theory. Rather than treating the readerly and writerly as fixed categories, it examines them through five narrative dimensions: the degree of closure or openness of the hermeneutic code; the function of the proairetic (action) code in sustaining or disrupting narrative continuity; the authority and reliability of the narrator; the presence of silence, omission, and textual gaps; and the extent to which the text requires the reader's active participation in meaning-making. The analysis combines two complementary Barthesian frameworks without conflating them. From *S/Z*, it draws the distinction between readerly and writerly texts together with the hermeneutic and proairetic codes to analyze narrative structure. From *The Pleasure of the Text*, it employs the distinction between *plaisir* and *jouissance* to explain the reader's experiential response. Narrative structures are examined first, followed by their implications for the reader's experience of reading.

Conclusion

A Barthesian reading of *Robinson Crusoe* and *Foe* is most productive when it moves beyond a simple opposition between coherence and fragmentation. This study argues that *Robinson Crusoe* is not a seamless text but one that manages its internal tensions through retrospective narration, narrative continuity, moral explanation, and hermeneutic closure. *Foe*, by contrast, exposes and disrupts these mechanisms, confronting readers with silences, omissions, and narrative failures that resist definitive interpretation. The contribution of this Barthesian approach lies in shifting attention from colonial representation alone to the ways texts position readers in relation to silence and meaning. Whereas *Robinson Crusoe* largely places readers in the role of following a coherent narrative, *Foe* requires them to engage with incompleteness and the limits of language without achieving interpretive mastery. The transition from the readerly to the writerly thus represents not only an aesthetic shift but also an ethical one, from the pleasure of coherence to responsibility before what narrative cannot, or will not, articulate. Future research may extend this approach by examining Barthes' five narrative codes more systematically, comparing *Foe* with other postcolonial rewritings, or investigating readers' responses to Friday's silence and the ethical limits of interpretation.

دوره ۴۰۰۰، شماره ۴۰۰۰، شماره پیاپی ... تابستان ۱۴۰۵، ص ...-...

افسون انسجام و استبداد سکوت: دفو، کوتزی، و خوانش بارتی

هدی نیک‌نژاد فردوس

استادیار گروه زبان و ادبیات انگلیسی، دانشکده آموزش آتاتورک، دانشگاه دولتی مارمارا، استانبول، ترکیه.

hoda.niknezhadferdos@marmara.edu.tr

چکیده

اطلاعات مقاله

نوع مقاله: پژوهشی

تاریخ وصول: ۱۴۰۴/۱۰/۰۹

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۵/۰۲/۱۹

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۴/۲۴

تاریخ انتشار: ...

واژه‌های کلیدی:

متن خواندنی (متن لذت)،

متن نوشتنی (متن سرمستی)،

اسکریپتور،

آپوریا (بن بست مفهومی یا

تعلیق معنا)،

ژویسانس (سرمستی)

این مقاله خوانشی تطبیقی از رابینسون کروزو اثر دنیل دفو و فو اثر جی. ام. کوتزی ارائه می‌دهد و این دو متن را در پرتو تمایز رولان بارت میان متن خواندنی و متن نوشتنی، و نیز با تفکیک دقیق این تمایز از دوگانه لذت و سرمستی در لذت متن، بررسی می‌کند. مقاله به توجه به اینکه که رابینسون کروزو روایتی منسجم و فو روایتی گسسته است، نشان می‌دهد که در خوانش بارتی، اهمیت در انتقال کانون بحث، از بازنمایی استعمار و قدرت، در شیوه کار متنی خواننده نهفته است. جایی که متن نه به مثابه ابژه‌ای بسته و حامل معنایی ثابت، بلکه به عنوان عرصه‌ای سیال برای تولید معنا عمل می‌کند. در این چارچوب، خواننده دیگر صرفاً دریافت‌کننده پیام ایدئولوژیک متن نیست، بلکه به مشارکت‌کننده‌ای فعال در فرایند شکل‌گیری معنا تبدیل می‌شود؛ فرایندی که از خلال گسست‌های روایی، تعلیق دلالت، و چندصدایی متن تحقق می‌یابد. از این رو، خوانش بارتی این امکان را می‌دهد که تفاوت میان انسجام معنایی رابینسون کروزو و ناپایداری و چندپارگی فو نه فقط به عنوان تفاوتی مضمونی، بلکه به عنوان تفاوتی در تجربه خواندن و شیوه درگیر کردن سوژه خواننده فهم شود. رابینسون کروزو از طریق توالی روایی، انسداد هرمنوتیکی، و توضیح اخلاقی، لذت خواندنی تولید می‌کند، هرچند درون خود نیز تنش‌ها و شکاف‌هایی دارد که مانع از تبدیل آن به متنی کاملاً بسته می‌شوند. فو این شکاف‌ها را تشدید می‌کند و سکوت، تعویق، و شکست روایت را به شرط امکان خواندن بدل می‌سازد. بدین ترتیب، مقاله نشان می‌دهد که گذار از اقتصاد روایی دفو به گسست‌های نوشتنی کوتزی، جایگاه و مسئولیت خواننده را در برابر آن‌چه روایت نمی‌تواند کاملاً تصاحب یا بیان کند، بازتعریف می‌کند.

استاد: نیک‌نژاد فردوس، هدی (۱۴۰۵). «افسون انسجام و استبداد سکوت: دفو، کوتزی، و خوانش بارتی». پژوهش‌های زبان‌شناسی: نظریه و

کاربرد، دوره (شماره) ...-...

ناشر: دانشگاه کردستان



حق مؤلف: نویسندگان

DOI: [10.22034/jls.2026.145253.1337](https://doi.org/10.22034/jls.2026.145253.1337)

۱. مقدمه

بازاندیشی رولان بارت دربارهٔ متنیت، نظریه ادبی مدرن را به‌طور بنیادین دگرگون کرد؛ زیرا توجه را از معنا به‌مثابه محصولی ثابت، به خواندن به‌مثابه تجربه‌ای فعال، حسی، و اغلب مختل‌کننده معطوف ساخت. بارت در *لذت متن* میان متن خواندنی، که انسجام، تداوم، و آسایش تفسیری عرضه می‌کند، و متن نوشتنی، که در برابر انسداد مقاومت می‌کند و خواننده را به مشارکت در تولید معنا وامی‌دارد، تمایز قائل می‌شود. در حالی که اولی لذتِ بازشناسی و تسلط را حفظ می‌کند، دومی از طریق شکاف‌ها، سکوت‌ها، و فزونی، خواننده را ناآرام می‌سازد و آن‌چه بارت «سرمستی» می‌نامد را پدید می‌آورد؛ لحظه‌ای که در آن تفسیر بی‌ثبات می‌شود و جایگاه خواننده به‌طور کامل دگرگون می‌گردد. این تمایز چارچوبی انتقادی فراهم می‌کند برای بررسی این‌که متون چگونه معنا می‌سازند، و برای فهم این‌که چگونه خواننده را در نسبت با اقتدار روایی، انسجام، و خود کنش روایتگری موقعیت‌بندی می‌کنند. *رابینسون کروزو* اثر دنیل دفو و *فو اثر جی ام کوتزی* عرصه‌ای به‌ویژه بارور برای چنین کاوشی فراهم می‌آورند. *رابینسون کروزو* که مدت‌ها به‌عنوان روایتی بنیان‌گذار در تاریخ رمان انگلیسی شناخته شده است، شیوه‌ای از روایتگری را نمایندگی می‌کند که فزونی روایی، تداوم توضیحی، و کنترل مؤلفانه را در اولویت قرار می‌دهد، اما این انسجام هرگز مطلق نیست و در سطح ایدئولوژی، مالکیت، دین، و روایت اول‌شخص دچار تنش‌هایی است که پژوهشگران رمان، از جمله ایان وات، به آن توجه کرده‌اند. *فو* در مقابل، با برجسته‌سازی غیاب، سکوت، و بی‌ثباتی خودِ روایت، این میراث روایی را بازنویسی می‌کند و از هم می‌گسلد. پرسش اصلی مقاله حاضر این است که خوانش بارتی این دو اثر چگونه می‌تواند فراتر از تشخیص آشنای استعمار، اقتدار، و خاموشی، نشان دهد که خواننده در هر متن چگونه به مصرف، مشارکت، یا شکست معنا فراخوانده می‌شود. از این منظر، مسئله فقط آن نیست که *فو* رمان دفو را نقد می‌کند، بلکه این است که این بازنویسی، شیوه خواندن خود *رابینسون کروزو* را نیز تغییر می‌دهد و نشان می‌دهد انسجام روایی چگونه می‌تواند هم لذت‌بخش و هم اقتدارساز باشد.

۲. پیشینه پژوهش

رابطهٔ ادبی میان *فو اثر جی ام. کوتزی* و *رابینسون کروزو* اثر دنیل دفو بیشتر در چارچوب پسااستعماری، بینامتنیت، و سیاست بازنمایی بررسی شده است. این مطالعات برای فهم نسبت دو اثر ضروری‌اند، اما برای مقاله حاضر کافی نیستند؛ زیرا این پژوهش می‌کوشد مسئله را از سطح بازنمایی استعمار به سطح اقتصاد خواندن، تولید معنا، و مشارکت خواننده منتقل کند. بنابراین پژوهش در این‌جا در سه محور بازآرایی می‌شود: نخست، مطالعاتی که نسبت بارت با متن پسامدرن و نوشتنی را توضیح می‌دهند؛ دوم، آثاری که از منظر نظریه خواننده و دریافت به جایگاه خواننده در تولید معنا می‌پردازند؛ و سوم، پژوهش‌هایی که *فو* و *رابینسون کروزو* را از زاویه روایت‌شناسی، بینامتنیت، و بازنویسی تطبیقی بررسی کرده‌اند. این بازآرایی نشان می‌دهد که شکاف پژوهشی مقاله حاضر در پیوند دادن خوانش بارتی با تجربه خواندن دو متن است، و صرفاً در تکرار نقد پسااستعماری آن‌ها نیست. رابطه ادبی میان این دو

اثر، گفتمان انتقادی گسترده‌ای را، به‌ویژه در چارچوب نظریه‌های پسااستعماری و بینامتنیت، برانگیخته است. رمان کانونی دفو که اغلب به‌عنوان متنی بنیان‌گذار در سنت رمان انگلیسی ستوده شده، مدت‌هاست به دلیل تجسم آرمان‌های روشنگری، ایدئولوژی استعماری، و اقتدار روایی مورد نقد قرار گرفته است. در مقابل، فو روایت دفو را بازتصور و واسازی می‌کند، صداهای خاموش‌شده را به پیش‌زمینه می‌آورد و مشروعیت روایت اولیه را به پرسش می‌کشد. پژوهشگران با رویکردی تطبیقی این دو متن را بررسی کرده‌اند تا نشان دهند کوتزی نه‌تنها مفروضات استعماری اثر دفو، بلکه ساختارهای مولف بودن، بازنمایی، و مالکیت متنی را نیز به چالش می‌کشد. این پیشینه پژوهش، برخی از مهم‌ترین محورهای این مقالات دانشگاهی را بررسی می‌کند.

ساعی دیباور و همکاران (۲۰۲۲) در پژوهشی با عنوان «فو اثر جی. ام. کوتزی: روایتی از جابه‌جایی از طریق همانندسازی» به بررسی فو پرداخته‌اند و بر رابطه بینامتنی آن با رابینسون کروزو تمرکز می‌کنند. آنان با بهره‌گیری از مفهوم جهان بالفعل متنی و نظریه باربارا دنسیگایر در ساخت فضای روایی، نشان می‌دهند که چگونه روایت سوزان بارتن جهان تثبیت‌شده متن دفو را بازپیکربندی می‌کند و تأکید کردند که از خلال ذهن اجتماعی سوزان، ترکیب بینامتنی کوتزی چندصدایی‌ای را پدید می‌آورد که در جزیره پیش‌تر تک‌گویی‌شده کروزو آغاز می‌شود. این پژوهش نشان داد که چگونه منظر سوزان با به چالش کشیدن تک‌گویی‌بودن متن اصلی، گفتمانی گفت‌وگویی و چندصدا پدید می‌آورد که بازتاب‌دهنده مضامین پسااستعماری است. فو نه فقط محتوای رابینسون کروزو، بلکه منطق روایی آن را تغییر می‌دهد: اول‌شخص قابل اعتماد دفو جای خود را به روایت‌هایی می‌دهد که ناقص، رقیب، و مشکوک‌اند. مقالاتی مانند «روایت جابه‌جایی از طریق همانندسازی» نشان داده‌اند که فو با چندصدا کردن جهان تک‌صدایی کروزو، امکان بازنمایی را پیچیده می‌کند. مقاله حاضر با تکیه بر این نظریات نشان داد که چندصدایی و گسست چگونه خواننده را از موقعیت دریافت‌کننده معنا به موقعیت اسکرپتور نزدیک می‌کند.

مطالعات پسااستعماری نیز همچنان برای این بحث ضروری‌اند، زیرا سکوت، حذف، و اقتدار روایی در فو از تاریخ استعمار جدا نیستند. پژوهشگرانی چون متسلر و کونگساک (۲۰۲۱) نشان داده‌اند که کوتزی از خلال فراداستان و کشمکش میان صداهای مؤلفانه، تولید ادبیات کانونی و سازوکارهای حذف را نقد می‌کند. همچنین، پژوهش‌هایی دربارهٔ هویت، قدرت، و دیگری‌سازی در رابینسون کروزو یادآور شده‌اند که متن دفو در ساختن دیگری استعماری نقش دارد (نفوربین، ۲۰۲۳). با این حال، محدودیت این مطالعات برای هدف مقاله حاضر آن است که این مقالات معمولاً بر چگونگی بازنمایی تمرکز دارند، و درباره میزان اختیار یا ناتوانی خواننده در دنبال کردن متن نیستند. بنابراین خوانش بارتی مکمل نقد پسااستعماری است، و جایگزین آن تلقی نمی‌شود. این خوانش نشان می‌دهد چگونه خودِ شکل روایت می‌تواند خواننده را در بازتولید یا برهم‌زدن اقتدار روایی درگیر کند.

بر این اساس، پیشینه موجود سه نکته را روشن می‌کند: نخست، رابینسون کروزو را نمی‌توان به روایتی کاملاً بی‌شکاف تقلیل داد، زیرا حتی در چارچوب واقع‌گرایی صوری، تناقض‌هایی میان فردگرایی اقتصادی، مشیت الهی، مالکیت، و تجربه استعمار در آن دیده می‌شود (وات، ۱۹۵۷). دوم، فو را نمی‌توان فقط به بازنویسی پساستعماری محدود کرد، زیرا ساختار فراداستانی و ناتمام آن به‌طور مستقیم جایگاه خواننده را دگرگون می‌کند. سوم، تمایز بارت میان متن خواندنی و متن نوشتنی زمانی برای این دو اثر ثمربخش است که به صورت معیارهای روایی مشخص به کار رود. مقاله حاضر از همین نقطه آغاز می‌کند و می‌کوشد نشان دهد که ارزش افزوده خوانش بارتی در تحلیل شیوه سازمان‌یافتن یا فروپاشی کار خواننده است.

ردلمان^۱ در مقاله «رابینسون کروزو در اقیانوس آرام: رفوجیو^۲ اثر راجر پالمر^۳ و نظریه مارکسی نقاب‌های شخصیت اقتصادی» شخصیت رابینسون کروزو را از منظر نظریه مارکس درباره کالا، فетиشیسم^۴، و نقاب‌های شخصیت اقتصادی بازخوانی می‌کند. او با الهام از چیدمان هنری رفوجیو که کروزو را به اقیانوس آرام منتقل می‌کند، مفهوم دوگانگی و پیامدهای آن را بررسی می‌کند و بیان می‌دارد که «نقاب شخصیت اقتصادی کروزو در جهان سرمایه‌داری همچنان عمل می‌کند، حتی زمانی که بدن او غایب است» (۲۰۲۳، ۴۶۵). ردلمان استدلال می‌کند که پرسونای کروزو به‌مثابه انسان اقتصادی در جوامع سرمایه‌داری تداوم می‌یابد و فردگرایی‌ای را نمایندگی می‌کند که پیوندهای عمیق‌تر با شبکه‌های جهانی مبادله می‌کند و استثمار را پنهان می‌سازد.

نفوربین^۵ (۲۰۲۳) در مقاله «هویت، قدرت، و دیگری: خوانشی پساستعماری و شرق‌شناسانه از رابینسون کروزو» با بهره‌گیری از مفهوم خوانش کنترپوانتال^۶ ادوارد سعید^۷، نقدی پساستعماری و شرق‌شناسانه از رمان دفو ارائه می‌دهد. خوانش کنترپوانتال خوانشی است که متن را هم‌زمان از منظر روایت مسلط و صداهای به‌حاشیه‌رانده شده می‌خواند و تنش میان آن‌ها را در نسبت با تاریخ قدرت و استعمار آشکار می‌سازد. نفوربین توضیح می‌دهد که حضور فراییدی^۸ در متن، دیگری‌سازی شرق‌شناسانه^۹ را تولید می‌کند، وی استدلال می‌کند که رمان دفو روایت‌های استعماری‌ای را بازتولید می‌کند که بازتاب‌دهنده ایدئولوژی‌های امپریالیستی درباره نژاد، هویت، و دیگری هستند. از خلال شخصیت فراییدی، رمان برتری اروپایی را تقویت و گسترش استعمار را توجیه می‌کند.

¹ C. Reddleman

² REFUGIO

³ Roger Palmer

⁴ Fetishism

⁵ Gerald Niba Nforbin

⁶ contrapuntal

⁷ Edward Said

⁸ Friday

⁹ oriental othering

هاتنیک^۱ (۲۰۲۳) در مقاله «رایینسون کروزو: پس از جزیره» نقدی پسااستعماری^۲ ارائه می‌دهد که بر فعالیت‌های کروزو پس از ترک جزیره تمرکز دارد. او اشاره می‌کند که «پس از ترک جزیره، کروزو انزوا را با فرصت‌های تجاری در آسیا معاوضه می‌کند» و گذار کروزو از انزوا به مشارکت فعال در تجارت استعماری، به‌ویژه در آسیا، را بررسی می‌کند. این مقاله روایت دفو، به‌ویژه در دنباله *ماجرهای دورتر*^۳، را در پیوند با جاه‌طلبی‌های تجاری و استعماری عصر خود تحلیل می‌کند.

متسلر^۴ و کونگساک^۵ (۲۰۲۱) در مقاله «اقتدارهای مولفانه: چالش‌های پسااستعماری در فو اثر جی ام کوتزی»، فو را به‌عنوان بازکاری‌ای پسااستعماری از رایینسون کروزو تحلیل می‌کنند و بر این نکته تأکید می‌کنند که رمان، مولف بودن و اقتدار روایی را به پرسش می‌کشد. این مقاله نشان می‌دهد که چگونه گنجاندن عناصر بینامتنی و فراداستانی در اثر کوتزی، پویای‌های قدرت دخیل در تولید ادبیات استعمارگرایانه را عیان می‌سازد. نویسندگان استدلال می‌کنند که کوتزی با درهم‌تنیدن عناصر بینامتنی و فراداستانی، نقدی پسااستعماری در مرتبه‌ای دوم پدید می‌آورد. آنان با برجسته‌کردن کشمکش میان چندین صدای مولفانه در درون رمان، سازوکارهای حذف و خاموش‌سازی نهفته در فرایند شکل‌گیری متون کانونی را آشکار می‌سازند.

دوارام^۶ و گوناسکاران^۷ (۲۰۲۴) در مقاله «کشمکش‌های روایی: واکاوی جست‌وجوی هویت در فو اثر جی ام کوتزی» به بررسی پیچیدگی‌های شکل‌گیری هویت در فو می‌پردازند و بر تقابل شخصیت‌ها با روایت‌های تحمیلی و تلاش آنان برای خودتعریف‌گری تمرکز می‌کنند. این مقاله با واکاوی کوشش‌های سوزان بارتن برای تثبیت روایت خود در چارچوب محدودیت‌های ساختارهای استعماری و پدرسالارانه، نقش زبان و قدرت روایی را در شکل‌دهی به هویت بررسی می‌کند. نویسندگان در پایان نتیجه می‌گیرند که سبک روایی پیچیده کوتزی و عناصر فراداستانی، جست‌وجوهای هویتی شخصیت‌ها را بیش از پیش بغرنج می‌سازد و خوانندگان را به پرسش از ماهیت خود روایت‌گری و تأثیر آن بر شکل‌گیری هویت فرامی‌خواند. آنان استدلال می‌کنند که رویکرد فراداستانی^۸ کوتزی، خواننده را به بازاندیشی در ماهیت روایت و تأثیر آن بر هویت‌های فردی و جمعی دعوت می‌کند.

در نتیجه، شکاف پژوهشی مقاله حاضر در پیوند دادن سه حوزه است: نقد پسااستعماری فو، نظریه بارت درباره متن خواندنی و نوشتنی، و نظریه خواننده درباره مشارکت در تولید معنا. مقاله استدلال

¹ John Hutnyk

² Postcolonial

³ *Farther Adventures*

⁴ Tobias Metzler

⁵ Sasikarn Kongsak

⁶ Devaram

⁷ Gunasekaran

⁸ metafictional approach

می‌کند که خوانش بارتی زمانی اصالت می‌یابد که نشان دهد فو فقط روایت دفو را از نظر سیاسی نقد نمی‌کند، بلکه قراردادهای خواندن خود را بینسون کرورزو را نیز آشکار، بی‌ثبات، و اخلاقی می‌کند.

۳. مبانی نظری پژوهش

نظریه‌پردازی رولان بارت درباره متن چارچوبی بنیادین برای فهم رابطه سیال میان اقتدار روایی، معنا، و خواننده فراهم می‌آورد. در کانون این چارچوب، تمایز او میان متن‌های خواندنی و متن‌های نوشتنی قرار دارد که نخستین بار در کتاب *اس/زد* صورت‌بندی شد. متن‌های خواندنی با انسجام ساختاری، ثبات معنایی، و شفافیت تفسیری شناخته می‌شوند. این متون، معنا را امری از پیش تثبیت‌شده عرضه می‌کنند و به‌جای درگیری فعال، مصرفی منفعلانه را تشویق می‌نمایند. متن‌های نوشتنی، در مقابل، از طریق عدم‌تعیین‌پذیری، گسست، و حذف، در برابر انسداد مقاومت می‌کنند و خواننده را با شکاف‌هایی مواجه می‌سازند که به‌طور قطعی حل‌پذیر نیستند. در محور نخست، تمایز بارت میان متن خواندنی و متن نوشتنی در *اس/زد* و سپس تمایز لذت و سرمستی در *لذت متن*، بنیانی برای فهم ادبیات پسامدرن فراهم می‌کند. بارت متن خواندنی را متنی می‌داند که معنا را به‌صورت نسبتاً تثبیت‌شده و مصرف‌پذیر عرضه می‌کند، حال آن‌که متن نوشتنی خواننده را وارد بازی تولید معنا می‌سازد و از انسداد نهایی می‌گریزد (بارت، ۱۹۷۴، ۴-۵). در *لذت متن*، این تمایز به سطح تجربه بدنی و روانی خواندن منتقل می‌شود و بارت میان لذتی که از سازگاری با کدهای فرهنگی برمی‌خیزد و سرمستی‌ای که از گسست و بحران معنا پدید می‌آید، تفاوت می‌گذارد (بارت، ۱۹۷۵، ۱۴). نظریه‌پردازان پسامدرنیسم، از جمله لیندا هاچن و برایان مک‌هیل، نشان داده‌اند که متون پسامدرن اغلب با فراداستان، تردید هستی‌شناختی، و بی‌ثباتی روایت، خواننده را از مصرف معنا به مشارکت در ساخت آن سوق می‌دهند (هاچن، ۱۹۸۸؛ مک‌هیل، ۱۹۸۷). از این منظر، فو نه فقط پاسخی پسااستعماری به *رابینسون کرورزو*، بلکه نمونه‌ای از متنی است که خود امکان روایت، مؤلفیت، و خواندن را مسئله‌مند می‌کند. چنان‌که بارت استدلال می‌کند، چنین متونی خواندن را به کنشی مولد بدل می‌سازند و خواننده را وامی‌دارند به‌جای تنها دریافت معنا، در فرایند تولید آن مشارکت کند (*اس/زد*: ۴ تا ۵). این تمایز در کتاب *لذت متن* بسط بیشتری می‌یابد؛ جایی که بارت میان لذت و سرمستی تفکیک قائل می‌شود. لذت از متونی پدید می‌آید که با هنجارهای فرهنگی و قراردادهای خوانش هم‌سازند و تداوم، اطمینان، و آسایش تفسیری فراهم می‌آورند. سرمستی، در مقابل، از گسست متنی برمی‌خیزد؛ از لحظاتی که زبان مفروضات خواننده را ناآرام می‌سازد و انسجام معنا را بی‌ثبات می‌کند. چنان‌که بارت در *لذت متن* می‌نویسد: «متن لذت: متنی که راضی می‌کند، پر می‌کند، سرخوشی می‌بخشد؛ متنی که از دل فرهنگ برمی‌آید و با آن گسست نمی‌یابد. متن سرمستی: متنی که وضعیت فقدان را تحمیل می‌کند، متنی که ناراحت می‌کند... مفروضات تاریخی، فرهنگی، و روانی خواننده را متزلزل می‌سازد... و رابطه او با زبان را به بحران می‌کشاند» (۱۹۷۵: ۱۴). سرمستی، به این معنا، نه از فزونی معنایی، بلکه از شکست معنا حاصل می‌شود. تلاش خواننده برای پرکردن شکاف‌های متنی به فرایندی بی‌پایان بدل می‌گردد، زیرا این

شکاف‌ها هرگز به‌طور کامل بسته نمی‌شوند. در حالی که متون کلاسیک امکان نوعی لذت مبتنی بر توانایی خواننده در رفع ابهام را فراهم می‌کنند، متون پسامدرن دقیقاً با امتناع از چنین رفع‌وفصلی سرمستی تولید می‌کنند. از این‌رو، شدت تجربه خواندن نه در کامیابی تفسیری، بلکه در تداوم ناکامی تفسیری نهفته است. بختیار سجادی و پیام بابایی در مقاله خود «بررسی نشانه‌شناختی داستان از منظر نوشتنی و خواندنی در نظریه رولان بارت» تو ضیح می‌دهند که «در متن خواندنی رمزگان هرمنوتیک و رمزگان کنشی پررنگ‌تر هستند و غالب متن خواندنی را تشکیل می‌دهند» (۱۴۰۳: ۶۹) غلبه این دو رمزگان سبب می‌شود که متن خواندنی معنا را به‌صورت منسجم، قابل پیگیری، و مصرف‌پذیر عرضه کند و نقش خواننده عمدتاً به شناسایی و تایید این معنا محدود شود. از این منظر، متن خواندنی نه با تعلیق رادیکال یا گسست معنایی، بلکه با وعده پاسخ، انسجام روایی، و انسداد تفسیری عمل می‌کند؛ امری که آن را به متنی سازگار با لذت، اطمینان، و اقتصاد کلاسیک خواندن بدل می‌سازد. چالش رولان بارت با اقتدار سنتی ادبی این چارچوب را بیش از پیش تقویت می‌کند. او در مقاله «مرگ مؤلف» تصور مؤلف را به‌مثابه سرچشمه و ضامن معنا رد می‌کند و به‌جای آن، مفهوم اسکرپتور را پیشنهاد می‌دهد. برخلاف مؤلف، اسکرپتور پیش از متن وجود ندارد و نیت شخصی را بیان نمی‌کند؛ بلکه هم‌زمان با متن و به‌مثابه کارکردی از خود زبان پدیدار می‌شود. چنان‌که بارت تصریح می‌کند: «این زبان است که سخن می‌گوید، نه مؤلف» (۱۹۷۷: ۱۴۳). متن، بر این اساس، بیان آگاهی فردی نیست، بلکه «بافتی از نقل‌قول‌هاست که از بی‌شمار کانون‌های فرهنگ برگرفته شده‌اند» (همان: ۱۴۶)؛ جایی که اصالت جای خود را به بازترکیب و تکرار می‌دهد. این بازیگر بندی مؤلفیت پیامدهایی تعیین‌کننده برای خواننده دارد. هنگامی که اقتدار مؤلفانه کنار گذاشته می‌شود، معنا دیگر از خلال نیت یا زندگینامه بازیابی‌پذیر نیست؛ بلکه در کنش خواندن تولید می‌شود. بدین ترتیب، خواننده به کانون اصلی معنای متنی بدل می‌گردد، به‌ویژه در متن نوشتنی که در آن تفسیر هدایت نمی‌شود و به فرجام نمی‌رسد. خواندن به فرایندی فعال و مشارکتی تبدیل می‌شود که در آن خواننده ناگزیر است ابهام را بدون وعده تسلط نهایی مدیریت کند. بارت این استدلال را در کتاب *خش‌خش زبان* با تمایز نهادن میان «اثر ادبی» و «متن» بسط می‌دهد. «اثر ادبی» شیئی بسته و مادی است که به‌طور سنتی با مالکیت مؤلفانه و معنای مصرف‌پذیر پیوند دارد. «متن»، در مقابل، پویا، بینامتنی، و همواره در حال «شدن» است. متن تنها از خلال تولیدش در خواندن وجود دارد و در برابر محصور شدن در گونه‌ها یا سلسله‌مراتب‌های ثابت مقاومت می‌کند. چنان‌که بارت در مقاله «از اثر ادبی به متن» یادآور می‌شود، «متن به ادبیات خوب ختم نمی‌شود؛ متن را نمی‌توان در سلسله‌مراتبی محصور کرد» (۱۹۷۷: ۱۵۷). برخلاف اثر ادبی که «معمولاً موضوع مصرف است» (۱۹۶۸: ۱۶۲)، متن مشارکت، بازی، و بازتفسیر پیوسته را طلب می‌کند. بارت اغلب سرمستی را با استعاره‌های گسست و گسستگی‌های متناوب تصویر می‌کند و تأکید دارد که سرمستی نه از انکشاف کامل، بلکه از پنهان‌سازی جزئی برمی‌خیزد. او در کتاب *لذت متن*، سرمستی متنی را با اغوای اروتیک مقایسه می‌کند و نیروی آن را نه بر سطح، بلکه در شکاف جای

می‌دهد: «گسستگی نمایان شدن پوست میان دو پوشش... خود این درخشش است که اغوا می‌کند» (۱۹۷۵: ۱۰). سرمستی، از این‌رو، در فاصله میان حضور و غیاب، ظهور و ناپدید شدن پدید می‌آید. زبان به‌خودی‌خود قادر نیست سرمستی را به‌تمامی بیان کند؛ تنها می‌تواند شرایط امکان آن را از خلال شکاف‌ها، سکوت‌ها، و اختلال‌ها صحنه‌پردازی کند. در مجموع، این مفاهیم، متن‌های خواندنی و نوشتنی، لذت و سرمستی، مؤلف و اسکرپتور، اثر ادبی و متن، چارچوبی نظری منسجم برای بررسی این مساله فراهم می‌آورند که روایت‌ها چگونه معنا را سازمان می‌دهند یا از هم می‌گسلند و چگونه خواننده را در نسبت با اقتدار و تفسیر موقعیت‌بندی می‌کنند. در چشم‌انداز بارتی، اهمیت یک متن نه در آن چیزی است که می‌گوید، بلکه در چگونگی سامان‌دهی مواجهه خواننده با زبان، انسجام، و غیاب نهفته است.

در محور دوم، نظریه خواننده محور به روشن‌شدن جنبه‌ای کمک می‌کند که در بسیاری از خوانش‌های پسااستعماری کمتر برجسته شده است. ولفگانگ آیزر با طرح مفهوم جای خالی نشان می‌دهد که متن ادبی همواره بخش‌هایی را ناتمام می‌گذارد تا خواننده در فرایند تحقق معنا مشارکت کند (آیزر، ۱۹۷۸). استنلی فیش نیز بر این نکته تأکید می‌کند که معنا نه امری حاضر در متن، بلکه رویدادی است که در فرایند خواندن و درون اجتماعات تفسیری پدید می‌آید (فیش، ۱۹۸۰). این دیدگاه‌ها به مقاله حاضر امکان می‌دهند تا سکوت فرایندی، ناپایداری صدای سوزان بارتن، و ناتوانی روایت در تثبیت حقیقت را فقط به عنوان مضمون‌های پسااستعماری نخواند، بلکه آن‌ها را به عنوان سازوکارهایی ببیند که خواننده را ناگزیر به نوشتن، حدس‌زدن، و هم‌زمان پذیرش شکست تفسیر می‌کنند. در محور سوم، پژوهش‌های روایت‌شناختی و بینامتنی نشان داده‌اند که نسبت *فو* با *رابینسون کروزو* صرفاً نسبت یک متن متاخر با یک متن منبع نیست، بلکه نوعی بازآرایی ساختار روایت است. ژرار ژنت بازنویسی و بیش‌متنیت را رابطه‌ای می‌داند که در آن متن متاخر با دگرگون‌سازی متن پیشین، هم به آن وابسته می‌ماند و هم آن را از درون جابه‌جا می‌کند (ژنت، ۱۹۹۷). در این فرایند، متن جدید صرفاً تکرار یا بازتاب منفعل متن پیشین نیست، بلکه با دخل و تصرف در ساختار، صدا، زاویه دید و منطق روایی آن، افق‌های معنایی تازه‌ای تولید می‌کند. از این منظر، بیش‌متنیت^۱ نه رابطه‌ای تقلیدی، بلکه کنشی خلاق و انتقادی است که متن متاخر را به عرصه‌ای برای بازخوانی، مقاومت و بازتفسیر متن پیشین بدل می‌سازد. به همین دلیل، متن متاخر می‌تواند هم‌زمان در پیوندی عمیق با متن اولیه باقی بماند و در عین حال، اقتدار معنایی و انسجام ایدئولوژیک آن را متزلزل کند. این جابه‌جایی سبب می‌شود که خواننده نیز دیگر با متنی بسته و تثبیت‌شده مواجه نباشد، بلکه در فرایند تولید معنا به مشارکتی فعال فراخوانده شود.

^۱ hypertextuality

۴. روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش با رویکردی کیفی، تحلیلی، و تطبیقی انجام شده و روش آن خوانش نزدیک هدایت‌شده با معیارهای عملی برگرفته از نظریه بارت است. در این مقاله، متن خواندنی و متن نوشتنی به عنوان برچسب‌های کلی به کار نمی‌روند، بلکه در سطح ساختار روایی با چند شاخص بررسی می‌شوند: یکم، میزان انسداد یا گشودگی رمزگان هرمنوتیکی، یعنی این که پرسش‌های روایی پاسخ قطعی می‌یابند یا در تعلیق باقی می‌مانند؛ دوم، نقش رمزگان کنشی، یعنی این که توالی رخدادها خواننده را به دنبال کردن خط روایی منسجم سوق می‌دهد یا این توالی دچار گسست می‌شود؛ سوم، جایگاه صدای راوی و میزان اعتمادپذیری یا تزلزل آن؛ چهارم، نحوه حضور سکوت، حذف، و جای خالی در متن؛ و پنجم، میزان مداخله‌ای که متن از خواننده برای ساخت معنا طلب می‌کند. بنابراین، تحلیل مبتنی بر ترکیب سنجیده دو چارچوب بارت است: از/س/زد، تمایز متن خواندنی و نوشتنی و توجه به رمزگان هرمنوتیکی و کنشی گرفته می‌شود؛ از/لذت/متن، تمایز تجربه لذت و سرمستی برای توضیح اثر خواندن بر جایگاه خواننده به کار می‌رود. این دو چارچوب در مقاله یکی انگاشته نمی‌شوند: نخست، ساختار روایی و رمزگانی هر متن تحلیل می‌شود، سپس پیامد تجربی آن برای خواننده در قالب لذت یا سرمستی توضیح داده می‌شود. بدین ترتیب، خوانش نزدیک در این پژوهش روشی آزاد و کلی نیست، بلکه بر پایه معیارهای مشخصی عمل می‌کند که امکان مقایسه میان *رابینسون کروزو* و *فو* را فراهم می‌سازد. این پژوهش با رویکردی کیفی، تحلیلی، و تطبیقی انجام شده و چارچوب نظری آن به‌طور مشخص بر نظریه متن خواندنی و متن نوشتنی رولان بارت استوار است. تحلیل متون با تکیه بر مفاهیم بارتی لذت و سرمستی، مؤلف و اسکرپتور، و نقش فعال خواننده در تولید معنا صورت می‌گیرد. روش پژوهش بر خوانش دقیق و نزدیک *رابینسون کروزو* اثر دنیل دفو و *فو* اثر جی ام کوتزی متمرکز است و می‌کوشد نشان دهد چگونه روایت دفو از طریق انسجام، فزونی توضیحی، و انسداد تفسیری، الگوی متن خواندنی را تثبیت می‌کند، در حالی که بازنویسی کوتزی با گسست روایی، سکوت، و تعویق معنا، منطق متن نوشتنی را فعال می‌سازد. تحلیل‌ها مبتنی بر شواهد متنی و نقل‌قول‌های مستقیم است و بر شیوه‌هایی متمرکز دارد که در آن‌ها روایت معنا را عرضه نمی‌کند، بلکه امکان مشارکت خواننده در تولید ناپایدار معنا را پیش می‌کشد. بدین ترتیب، روش پژوهش نشان می‌دهد که گذار از متن خواندنی به متن نوشتنی چگونه جایگاه خواننده و اخلاق خواندن را در نسبت با اقتدار روایی بازتعریف می‌کند.

۵. از متن خواندنی تا متن نوشتنی: خوانش بارتی *رابینسون کروزو* و *فو*

۱.۵ فزونی روایی و لذت متن خواندنی

رابینسون کروزو اثر دنیل دفو را می‌توان عمدتاً در افق آن چیزی خواند که رولان بارت «متن خواندنی» می‌نامد: روایتی که با توالی رخدادها، توضیح اخلاقی، و فزونی جزئیات، خواننده را به سوی مصرف معنایی نسبتاً تثبیت‌شده هدایت می‌کند. با این حال، برای پرهیز از ساده‌سازی، باید تأکید کرد که این رمان متنی بی‌شکاف و کاملاً بسته نیست. ایان وات در بررسی رمان اولیه نشان می‌دهد که واقع‌گرایی

دفو بر جزئی‌نگاری، فردگرایی اقتصادی، و تجربه روزمره استوار است، اما همین ویژگی‌ها گاه تنش‌هایی میان ایمان، منفعت، مالکیت، و خودآیینی فردی پدید می‌آورند (وات، ۱۹۵۷). بنابراین، مسئله این نیست که *رابینسون کروزو* هیچ شکافی باقی نمی‌گذارد، بلکه متن اغلب می‌کوشد این شکاف‌ها را از طریق روایت پس‌نگرانه، تفسیر اخلاقی، و نظم علی مدیریت کند. از همان آغاز، روایت اول شخص کروزو اقتداری استوار بر رویدادها، اندیشه‌ها، و داوری‌های اخلاقی برقرار می‌کند. صدای روایی او شکاف‌های احتمالی در فهم را پیش‌بینی کرده و از طریق تأمل، توجیه، و توضیح پس‌نگرانه آن‌ها را مهار می‌کند. کروزو در روایت تجربه‌های خود نه تنها آن‌چه رخ داده، بلکه چرایی وقوع آن را نیز شرح می‌دهد و بدین ترتیب حس نظم علی و تسلط روایی را تقویت می‌کند. این فزونی روایی به‌ویژه در اصرار کروزو بر عقلانی‌سازی بدقالبی و تصادف از خلال منطق مشیت الهی آشکار می‌شود. او در تأملی مشهور درباره انزوای خود، بقا را نه به‌مثابه امری تصادفی، بلکه نشانه‌ای از نظم الهی تفسیر می‌کند و می‌نویسد که آموخته است «بیشتر به سویه روشن وضعیتم بنگرم تا سویه تاریک آن، و آن‌چه را دارم در نظر بگیرم نه آن‌چه ندارم» (دفو، ۲۰۰۳: ۸۳). چنین لحظاتی عدم قطعیت را کاملاً حذف نمی‌کنند، اما آن را درون چارچوبی اخلاقی و تفسیری قرار می‌دهند. صدای روایی کروزو همچنین کارکردی آموزشی دارد و خواننده را با جزئیاتی عملی و شفاف هدایت می‌کند. برای مثال، اقتدار روایی در رمان *رابینسون کروزو* نوعی روایت علی و ازپیش‌تفسیرشده تجربه را به خواننده القا می‌کند. کروزو در جایی می‌گوید: «آن تاثیر شوم که نخست مرا از خانه پدرم دور کرد، در برابر چشمانم نامیمون‌ترین همه ماجراها را نهاد؛ و من سوار کشتی‌ای شدم که عازم سواحل افریقا بود» (دفو، ۲۰۰۳: ۹). این جمله نمونه‌ای روشن از روایت پس‌نگرانه و ارزش‌گذاری شده است: راوی فقط رویداد را نقل نمی‌کند، بلکه از پیش معنای آن را نیز تعیین می‌کند. با این همه، همین تفسیرهای قطعی نشان می‌دهند که متن برای تثبیت معنا باید پیوسته کار کند؛ یعنی انسجام آن محصول حذف شکاف‌ها نیست، بلکه نتیجه تلاش مداوم روایت برای کنترل آن‌هاست. توصیف‌های مفصل کروزو از کار، فنون بقا، و روال‌های روزمره، احساس نظم و تسلط را القا می‌کنند. این نظم صرفاً مادی نیست، بلکه متنی نیز هست: روایت بازتاب میل کروزو به سامان‌دهی، فهرست‌کردن، و مهار جهان است. اعتراف کروزو به این که «اکنون به‌طور جدی به زندگی گذشته‌ام اندیشیدن را آغاز کردم» (دفو، ۲۰۰۳: ۷۹) نشان می‌دهد که درون‌مندی شخصیت به‌صورت پیوسته و خوانا عرضه می‌شود. در چنین چارچوبی، لذت متن از بازشناسی، تداوم، و آسایش تفسیری پدید می‌آید، اما این لذت بر سرکوب یا مهار تنش‌هایی استوار است که متن کاملاً از میان نمی‌برد. بنابراین، *رابینسون کروزو* در این مقاله نه به عنوان متنی فاقد تناقض، بلکه به عنوان متنی خواننده می‌شود که تناقض‌های خود را از طریق اقتصاد روایی خواندنی مدیریت می‌کند. این اقتصاد خواندنی معنا در تضادی آشکار با راهبردهای فو قرار می‌گیرد؛ جایی که کوتزی نه فقط شکاف‌ها را آشکار می‌کند، بلکه خودِ میل به پرکردن آن‌ها را به مسئله اخلاقی خواندن بدل می‌سازد.

۲.۵ فقدان روایی، سکوت، و متن نوشتنی

اگر رابینسون کروزو نمونه فزونی روایی و لذت متن خواندنی باشد، فو (دشمن) اثر جان مکسول کوتزی برچیدن مداوم همین شرایط را به نمایش می‌گذارد. فو به‌جای ارائه انسجام، انسداد توضیحی، یا اقتدار روایی، به‌طور پیگیر غیاب، سکوت، و عدم قطعیت را برجسته می‌سازد و خود روایتگری را به عرصه‌ای از تنش و شکست بدل می‌کند. این رمان صرفاً روایت دنیل دفو را بازنویسی نمی‌کند، بلکه با امتناع از تثبیت معنا، شکنندگی روایت را آشکار می‌سازد و از این رهگذر با آن‌چه بارت «متن نوشتنی» می‌نامد هم‌راستا می‌شود. فو از همان صفحات آغازین در برابر منطق تسلط روایی مقاومت می‌کند. تلاش‌های سوزان بارتن برای روایت داستان خود بارها قطع می‌شود، باز چارچوب‌بندی می‌گردد، یا تضعیف می‌شود و بدین‌سان توجه نه به داستان گفته‌شده، بلکه به خود کنش گفتن معطوف می‌گردد. تأکید او بر این‌که «داستان زندگی من، از آن من نیست» (۱۹۸۷: ۶۷) نشان‌دهنده جابه‌جایی‌ای بنیادین در اقتدار روایی است. برخلاف بازنگری مطمئن و پس‌نگرانه کروزو، روایت سوزان همواره موقتی، محل مناقشه، و ناتمام باقی می‌ماند. خواننده هرگز به روایتی کاملاً منسجم دسترسی نمی‌یابد؛ بلکه روایت به‌صورت کشمکش بر سر آن‌چه می‌توان گفت، ثبت کرد، یا خوانا ساخت پیش می‌رود. این فقدان روایی در شخصیت فراییدی به رادیکال‌ترین صورت خود می‌رسد؛ شخصیتی که سکوتش در برابر تفسیر و مهار نمادین مقاومت می‌کند. درباره روایت و عدم قطعیت هویت و وجود راوی در جایی از رمان می‌خوانیم: «وقتی به داستانم می‌اندیشم، گویا تنها به‌عنوان کسی وجود دارم که آمده، دیده، و آرزوی رفتن داشته است: موجودی بی‌جسم در کنار پیکر واقعی کروزو... به من آن جوهره‌ای را که از دست داده‌ام بازگردان، آقای فو: این درخواست من است، هرچند داستانم حقیقت را می‌گوید، اما جوهر حقیقت را نمی‌دهد.» (۱۹۸۷: ۵۱) این نقل‌قول نشان می‌دهد که راوی نمی‌تواند داستانش را به صورت منسجم و کامل ارائه دهد؛ معنا ناواضح، معلق، و در گرو عملکرد گفتن و ناتمام است و همان ویژگی متن‌های نوشتنی بارت را دارد. سوزان بارها می‌کوشد داستان فراییدی را توضیح دهد یا بازبایی کند، اما همواره با محدودیت‌های خود روایت مواجه می‌شود: «زبان اندام گفتار است و فراییدی زبان ندارد» (۱۹۸۷: ۵۶). این غیاب معنایی برای حل کردن نیست، بلکه تنگنایی تفسیری است که متن از بستن آن سر باز می‌زند. برخلاف گرایش توضیحی رابینسون کروزو، فو سکوت را به معنای اخلاقی یا انسداد روایی ترجمه نمی‌کند. خاموشی فراییدی تقلیل‌ناپذیر باقی می‌ماند و خشونت نهفته در تلاش برای واداشتن سکوت به سخن گفتن را عیان می‌سازد. نکته تعیین‌کننده آن است که فو این فقدان را با عرضه صورت‌های بدیل معنا جبران نمی‌کند. برعکس، از طریق راویان رقیب و چارچوب‌های روایی ناپایدار، عدم قطعیت را گسترش می‌دهد. آقای فو که در واقع دنیل دفو نویسنده رابینسون کروزو می‌باشد، نام خانوادگی‌اش در اصل «فو» بوده است و او بعدها با افزودن پیشوند «د» آن را به «دفو» تغییر داد (بریتانیکا، ۲۰۲۴). درخواست سوزان از آقای فو برای شکل دادن به داستانش تنش مرکزی رمان را میان تجربه زیسته و روایت‌پذیری برجسته می‌سازد: «من زنی آزادم که آزادی‌ام را با روایت داستانم

اعلام می‌کنم». (۱۹۸۷: ۴۵) با این حال، این ادعا بلافاصله با این آگاهی تضعیف می‌شود که روایتگری خود مستلزم تن‌دادن به صورت، قرارداد، و اقتدار است. بدین ترتیب، رمان، روایت را به کنشی بدل می‌کند که هم‌زمان سوژه سخنگو را ممکن می‌سازد و او را محو می‌کند. در منطق بارتی، درست همین امتناع از انسداد است که سرمستی را پدید می‌آورد. معنا در فو به‌طور کامل عرضه نمی‌شود و به شیوه‌ای دریغ نمی‌گردد که امکان تفسیر نهایی فراهم شود؛ بلکه همواره به تعویق می‌افتد. خواننده با شکاف‌هایی مواجه می‌شود که پرشدنی نیستند، سکوت‌هایی که ترجمه‌پذیر نیستند، و روایت‌هایی که به پایان نمی‌رسند. چنان‌که سوزان در لحظه‌ای از فرسودگی روایی اعتراف می‌کند: «آن‌چه کم دارم واژه نیست، بلکه شجاعت گفتن آن‌هاست» (۱۹۸۷: ۶۴). با این همه، حتی این اعتراف نیز انسجام را باز نمی‌گرداند و تنها نشان می‌دهد که زبان به مرزهای خود رسیده است. پیامد این راهبرد روایی، بی‌ثبات شدن عمیق جایگاه خواننده است. تلاش برای تفسیر جمعی و عدم قطعیت در بازنمایی دیگری، به وضوح خود را در متن نشان می‌دهد. سوزان می‌گوید: «به خود می‌گویم با فرایندی صحبت کردم تا او را از تاریکی و سکوت بیرون آورم. اما آیا این حقیقت است؟... در چنین لحظاتی است که می‌فهمم چرا کروزو ترجیح می‌داد خاموشی او را مختل نکند.» (۱۹۸۷: ۵۹) این جمله مستقیماً پرسش درباره واقعیت روایت را مطرح می‌کند و نشان می‌دهد که تلاش برای آموزش یا بیان حقیقت در روایت به‌طور پیوسته به بازنگری و تردید می‌رسد، یعنی متن در خودش شک می‌کند، و معنا را تضمین نمی‌کند. گشودگی معنا و بی‌پاسخ‌ماندن پرسش‌های اصلی در رمان هم خود را آشکارا به رخ می‌کشند و بازتاب‌دهنده ابهام‌های بنیادین و فقدان انسداد معنایی هستند. در جهان فو پرسش‌هایی درباره ارزش‌ها، معنا، و آزادی پاسخی قطعی ندارند و به جای حل شدن، گسترش می‌یابند. آن‌جا که *رابینسون کروزو* از طریق توضیح و هم‌ترازی اخلاقی آسایش تفسیری را تضمین می‌کند، فو خواننده را در معرض مواجهه‌ای تفسیری قرار می‌دهد. متن هدایت نمی‌کند، آموزش نمی‌دهد، و اطمینان نمی‌بخشد؛ بلکه مشارکت فعال را مطالبه می‌کند و هم‌زمان امکان تسلط را نفی می‌نماید. از این منظر، فو متن نوشتنی است نه به این دلیل که معانی متعدد عرضه می‌کند، بلکه از آن‌رو که معنا را به‌مثابه امری مصرف‌پذیر رد می‌کند. خواندن به رویارویی با مقاومت متنی بدل می‌شود؛ رویارویی‌ای که در آن میل به تفسیر باقی می‌ماند، اما ارضا هرگز حاصل نمی‌شود. این گذار از فزونی روایی به فقدان روایی، دگرگونی‌ای تعیین‌کننده در اخلاق خواندن رقم می‌زند. فو از خواننده نمی‌خواهد تا سکوت‌ها را حل و فصل کند، بلکه او را به زیستن در آن‌ها فرا می‌خواند و بدین‌سان لذت‌های اقتدار روایی‌ای را برهم می‌زند در حالی که *رابینسون کروزو* با اطمینان حفظ می‌کند. درست در همین فضای تنش حل‌نشده است که خواننده از آسایش مصرف بیرون رانده می‌شود و به موقعیتی ناپایدار سوق می‌یابد؛ موقعیتی که زمینه مشارکت نوشتن را فراهم می‌سازد.

۳.۵ از خواندن به نوشتن: خواننده به‌مثابه اسکرپتور

تقابل میان *رابینسون کروزو* و فو در نهایت از تفاوت‌های صرف در شگردهای روایی یا تأکیدهای مضمونی فراتر می‌رود و جایگاه خودِ خواننده را بازپیکربندی می‌کند. آن‌جا که روایت دفو اقتدار را از

خلال فزونی و انسجام تثبیت می‌کند، بازنویسی کوتزی اقتدار را امری مشروط، ناپایدار، و ناتمام آشکار می‌سازد. اگر این جابه‌جایی را در پرتو تمایز بارت میان متن خواندنی و متن نوشتنی بخوانیم، روشن می‌شود که با دگرگونی‌ای در خود کنش خواندن روبه‌رو هستیم: مسیری که از مصرف به مشارکت، و از آسایش تفسیری به مخاطره تفسیری می‌رود. در *رابینسون کروزو*، خواننده جایگاهی باثبات و بیرونی نسبت به متن دارد. معنا از پیش سامان یافته و اقتدار روایی دست‌نخورده باقی می‌ماند. خواننده دعوت می‌شود که پیروی کند، بازشناسد، و تصدیق نماید، و مداخله نکند. تفسیر به‌صورت خطی پیش می‌رود و تحت هدایت تسلط پس‌نگرانه کروزو بر تجربه و داوری اخلاقی او قرار دارد. روایت بدین‌ترتیب آن‌چه بارت اقتصاد کلاسیک خواندن می‌نامد را حفظ می‌کند: متن معنا را به‌مثابه محصولی کامل عرضه می‌کند و خواندن به رضایت می‌انجامد، و به اختلال منتهی نمی‌شود. فو در مقابل، این جایگاه خواندن را به‌طور نظام‌مند فرو می‌ریزد. رمان نه‌تنها انسداد روایی را دریغ می‌کند، بلکه شرایطی را نیز برجسته می‌سازد که در آن داستان‌ها تولید، ثبت، و مشروعیت‌بخشی می‌شوند. ناتوانی مکرر در تثبیت داستان فرایندی، شکست سوزان بارتن در به‌دست‌آوردن کنترل روایی، و صحنه پایانی حل‌نشده، همگی خواننده را از هر جایگاه مسلط خلع می‌کنند. معنا، اگر اصلاً پدیدار شود، در قطعات پراکنده و سکوت‌ها شکل می‌گیرد و خواننده را ناگزیر می‌سازد وارد فرایندی فعال از تکمیل شود، بی‌آن‌که تضمینی برای رفع‌وفصل نهایی وجود داشته باشد. زمانی که معنا از پیش موجود نیست، بلکه باید نوشته شود، ساخته شود، یا هرگز کامل نشود، خواننده را در موقعیت اسکرپتور قرار می‌دهد. به عبارت دیگر حقیقت بدون نوشتن، ناقص و ناموجود است و سوزان آن را به وضوح بیان می‌کند: «داستان من حقیقت را می‌گوید، اما جوهر حقیقت را نمی‌دهد.» (۱۹۸۷: ۵۱) این‌جا متن صراحتاً اعلام می‌کند که حقیقت کامل و بسته نیست و خواننده نمی‌تواند آن را مصرف کند؛ بلکه باید در ساختن آن مشارکت کند. این دقیقاً همان نقطه‌ای است که خواندن به نوشتن بدل می‌شود. می‌توان اینگونه نتیجه گرفت که در رمان فو سرمستی نوشتن جای خواندن را می‌گیرد و معنا باید ساخته شود، و هرگز کشف نمی‌شود. در واقع معنا در متن حاضر نیست و نیازمند شکل‌دهی است. این گزاره کوتاه اما بسیار کلیدی است و با مفهوم بارتی متن نوشتنی هم‌خوانی دارد. علاوه بر این شکست روایت، خواننده را وارد نوشتن می‌کند. «چه کسی به جای من حرف می‌زند؟ آیا خودم هستم که سخن می‌گویم؟» (۱۹۸۷: ۱۳۰) این پرسش بنیادین، اقتدار روایت را فرو می‌ریزد و هیچ نقطه ثابتی برای معنا باقی نمی‌گذارد. خواننده ناچار است جای خالی پاسخ را پر کند؛ یعنی وارد موقعیت اسکرپتور شود. مساله دیگری سکوت فرایندی است که تبدیل به نوشتن ناممکن می‌شود. «فرایندی صدا ندارد. زبان ندارد.» (۵۷) این سکوت مطلق، نوشتن را هم‌زمان ضروری و ناممکن می‌کند. خواننده نمی‌تواند معنا را باز یابد، فقط می‌تواند با شکست آن مواجه شود. در این نقطه است که مفهوم اسکرپتور نزد بارت اهمیتی تعیین‌کننده می‌یابد. در متن نوشتنی، مؤلف دیگر سرچشمه معنا نیست، بلکه یکی از آثار آن به‌شمار می‌آید. خواننده فو ناگزیر است نقش اسکرپتور را بر عهده بگیرد؛ و این کار از راه کامل کردن متن به معنای متعارف آن به وجود نمی‌آید، بلکه از طریق

مواجهه با مقاومت متن در برابر تکمیل ممکن می‌شود. خواندن به کنشی از نوشتن هم‌زمان با متن بدل می‌شود: تلاشی پیوسته برای رویارویی با شکاف‌هایی که پرشدنی نیستند و سکوت‌هایی که به معنایی پایدار ترجمه‌پذیر نیستند. خواننده متن را رمزگشایی نمی‌کند؛ بلکه متن، خواننده را در ناتمامی خود درگیر می‌سازد. این جابه‌جایی پیامدهای مهمی برای تجربه لذت و سرمستی دارد. در *رابینسون کروزو*، لذت از شفافیت روایی، خوانایی اخلاقی، و اطمینان معنایی برمی‌خیزد. در *فو*، سرمستی دقیقاً در جایی پدیدار می‌شود که این اطمینان‌ها فرو می‌ریزند. میل خواننده به انسجام همچنان باقی می‌ماند، اما تحقق آن پیوسته به تعویق می‌افتد. *فو* به‌جای عرضه آزادی تفسیری به معنای تکرار نامحدود معنا، شکلی افراطی‌تر از گشودگی را صحنه‌پردازی می‌کند: عریان‌شدن خواندن به‌مثابه کنشی فاقد اقتدار یا انسداد نهایی خود را نشان می‌دهد. قرار دادن این دو اثر در گفت‌وگو با یکدیگر نه تنها تفاوتی تاریخی یا زیبایی‌شناختی، بلکه دگرگونی‌ای بنیادین در اخلاق خواندن را آشکار می‌سازد. *رابینسون کروزو* لذت‌های تسلط روایی را تأیید می‌کند، در حالی که *فو* خواننده را با سکوت، طرد، و خشونت روایی مواجه می‌سازد. *فو* با امتناع از حل‌وفصل این تنش‌ها، صرفاً دعوت به تفسیر نمی‌کند، بلکه خواننده را در تولید و هم‌زمان شکست معنا درگیر می‌سازد. به زبان بارتی، حرکت از لذت به سرمستی نقطه‌ای است که در آن خواندن دیگر کنشی آسوده نیست، بلکه به مواجهه‌ای با مرزهای خودِ روایتگری بدل می‌شود.

۶ نتیجه‌گیری

خوانش *رابینسون کروزو* و *فو* در پرتو بارت، زمانی ثمربخش است که به تقابل ساده میان انسجام و گسست تقلیل نیابد. نتیجه اصلی مقاله حاضر این است که *رابینسون کروزو* نه متنی کاملاً بی‌شکاف، بلکه متنی است که شکاف‌های خود را از طریق روایت پس‌نگرانه، توالی کنشی، توضیح اخلاقی، و انسداد هرمنوتیکی مدیریت می‌کند. *فو* در مقابل، همین سازوکارهای مدیریت معنا را آشکار و مختل می‌سازد و خواننده را در برابر سکوت‌ها، حذف‌ها، و شکست‌هایی قرار می‌دهد که به آسانی قابل ترجمه به معنا نیستند. از این منظر، ارزش افزوده خوانش بارتی نسبت به خوانش‌های پس‌استعماری موجود در آن است که نشان می‌دهد مسئله فقط بازنمایی استعمار یا خاموشی فرایندی نیست، بلکه شیوه‌ای است که متن، خواننده را در برابر این خاموشی مسئول می‌کند. خواننده *رابینسون کروزو* عمدتاً در موقعیت دنبال‌کننده روایتی منظم قرار می‌گیرد، در حالی که خواننده *فو* ناگزیر است با ناتمامی، فقدان، و ناتوانی زبان درگیر شود، بی‌آن‌که بتواند آن‌ها را به تملک تفسیری خود درآورد. بدین ترتیب، گذار از متن خواندنی به متن نوشتنی، صرفاً تغییری زیباشناختی نیست، بلکه تغییری در اخلاق خواندن است: از لذت تسلط به مسئولیت در برابر آن‌چه روایت نمی‌تواند یا نمی‌خواهد بگوید. محدودیت این پژوهش آن است که تمرکز آن بر دو متن و بر دو محور از نظریه بارت، یعنی خواندنی/نوشتنی و لذت/سرمستی، باقی مانده و همه رمزگان پنج‌گانه اس/زد را به‌صورت کامل و مستقل تحلیل نکرده است. پژوهش‌های آتی می‌توانند با تمرکز دقیق‌تر بر هر پنج رمزگان بارت، با مقایسه *فو* با دیگر بازنویسی‌های

پسااستعماری، یا با بررسی واکنش خوانندگان واقعی به سکوت فرایندی، ابعاد تجربی و دریافت‌شناختی این بحث را گسترش دهند. همچنین، می‌توان بررسی کرد که آیا متن‌هایی مانند فو فقط خواننده را فعال می‌کنند یا هم‌زمان او را با مرزهای اخلاقی فعال‌بودن مواجه می‌سازند؛ زیرا هر کوششی برای پرکردن سکوت دیگری ممکن است خود شکلی از تصاحب باشد. از این رو، مهم‌ترین دستاورد این مقاله آن است که خوانش بارتی را از سطح طبقه‌بندی دو متن فراتر می‌برد و آن را به ابزاری برای فهم مسئولیت خواننده در برابر انسجام، گسست، و سکوت تبدیل می‌کند.

منابع فارسی

سجادی، ب.، بابایی، پ. (۱۴۰۳). «بررسی نشانه‌شناختی داستان از منظر «خواندنی» و «نوشتنی» در نظریهٔ رولان بارت: مطالعهٔ موردی «فارسی شکر است» اثر جمالزاده و «س.گ.ل.ل.» اثر هدایت». *پژوهش‌های زبان‌شناسی: نظریه و کاربرد*، ۳(۴)، ۵۷-۷۸

<https://doi.org/10.22034/jls.2024.141008.1092>

References

- Barthes, R. (1974). *S/Z* (R. Miller, Trans.). Hill and Wang. (Original work published 1970)
- Barthes, R. (1977). The death of the author. In *Image-music-text* (S. Heath, Trans., pp. 142-148). Hill and Wang. (Original work published 1967)
- Barthes, R. (1975). *The pleasure of the text* (R. Miller, Trans.). Hill and Wang. (Original work published 1973)
- Barthes, R. (1986). *The rustle of language* (R. Howard, Trans.). University of California Press. (Original work published 1984)
- Barthes, R. (1977). *Writing degree zero* (A. Lavers & C. Smith, Trans.). Hill and Wang. (Original work published 1953).
- Coetzee, J. M. (1987). *Foe*. Penguin Classics.
- Defoe, D. (2003). *Robinson Crusoe*. Penguin Classics. (Original work published 1719)
- Devaram, S. A., & Gunasekaran, D. (2024). Narrative struggles: Unraveling the quest for identity in J. M. Coetzee's *Foe*. *Migration Letters*, 21(S5), 439-453. <https://migrationletters.com/index.php/ml/article/view/7725>
- Dibavar, S. S., Abbasi, P., & Pirnajmuddin, H. (2022). J. M. Coetzee's *Foe*: A narrative of dislocation through assimilation. *Brno Studies in English*, 48(1), 201-218. <https://doi.org/10.5817/BSE2022-1-12>
- Encyclopaedia Britannica*. (2024). Daniel Defoe.

- Hutnyk, J. (2023). Robinson Crusoe: After the island. *Journal of Postcolonial Writing*, 59(4), 418–433.
<https://doi.org/10.1080/17449855.2023.2244204>
- Nforbin, G. N. (2023). Identity, power and otherness: A postcolonial-oriental reading of Daniel Defoe's *Robinson Crusoe*. *Advances in Social Sciences Research Journal*, 10(7), 1–20.
<https://doi.org/10.14738/assrj.107.15028>
- Reddleman, C. (2023). Robinson Crusoe in the Pacific: *Refugio* by Roger Palmer and the Marxian theory of economic character masks. *Journal of Postcolonial Writing*, 59(4), 465–481.
<https://doi.org/10.1080/17449855.2023.2232130>
- Fish, S. (1980). Is there a text in this class? The authority of interpretive communities. Harvard University Press.
- Genette, G. (1997). Palimpsests: Literature in the second degree (C. Newman & C. Doubinsky, Trans.). University of Nebraska Press. (Original work published 1982)
- Hutcheon, L. (1988). A poetics of postmodernism: History, theory, fiction. Routledge.
- Iser, W. (1978). The act of reading: A theory of aesthetic response. Johns Hopkins University Press.
- McHale, B. (1987). Postmodernist fiction. Methuen.
- Metzler, T., & Kongsak, S. (2021). Authorial authorities: Postcolonial challenges in J. M. Coetzee's *Foe*.
- Watt, I. (1957). The rise of the novel: Studies in Defoe, Richardson and Fielding. University of California